

JOSEF KOPTA (1894–1962)

Metodický list úroveň B

I. České středohoří, domov, rodina

Josef Kopta se narodil v Libochovicích, v rodině Václava Kopty. V rodném městě prožil dětství a mládí, později žil v Praze, ale do Českého středohoří se stále vracel. Jako voják rakousko-uherské armády a později legionář se dostal na Ukrajinu a do Ruska, které prošel až na Dálný východ, do Vladivostoku. Navštívil také Japonsko.

a) Rodina, rodné Libochovice

Závod založen r. 1891.

Václav Kopta v Libochovicích

doporučuje přízni ct. obecnstva města a okolí svůj

závod krejčovský.

Přesná obsluha. Levné ceny.

Stálý výběr modních látek všech druhů.

☞ Školní a pracovní obleky velmi levné. ☜

Zdroj: Blogger Libochovičák. In: *Libochovické listy*. 10. 12. 2013. Dostupné na:
<http://www.libochovice.blogspot.de/2013/12/osobnosti-libochovic-kopta-josef.html>. [19. 11. 2014].

- *Kde mohl být uvedený dokument zveřejněn?*
- *Jaké informace z něj můžeme vyčíst?*
- *Vytvoř inzerát, jímž chceš upozornit na nově založenou firmu.*

Uvedený dokument je reklama na krejčovský závod Václava Kopty a mohl být zveřejněn například v novinách. Lze z něj vyčíst, kdy byl závod založen, kdo je jeho majitelem, jaké služby a výhody nabízí a komu jsou určeny. Dále je v něm název místa, kde se závod nachází.

Práce s internetem

- *Najdi na internetu informace o Libochovicích. Čím je město zajímavé?*
- *V Libochovicích se narodila ještě jedna další významná osobnost. Zjisti, o koho se jedná a čím se tento člověk vyznamenal. Kde se můžeme s jeho jménem setkat dnes?*

Nejnámější památkou v Libochovicích je zámek. Pozornost si zaslouží i židovský hřbitov.

Významným rodákem z Libochovic byl Jan Evangelista Purkyně, český fyziolog, anatom a biolog. S jeho jménem se dnes můžeme setkat v názvu Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem.

Pro rozšíření znalosti Koptova díla lze s žáky přečíst následující text z knihy *Kratochvilné děje z naší vlasti*. Je další ukázkou toho, že Josef Kopta ve své tvorbě nezapomínal ani na rodné místo, rodný kraj. Text není uveden v pracovních listech pro žáky.

Toto město, ležící na levém břehu řeky Ohře, dostalo své jméno od Lubochů, jejichž rod vzešel z kmene Ljubochovanů pradávnné paměti. Jsou ovšem i prostoduché výklady místních kronikářů, že Libochovice byly nazvány podle slov „libě si hovice“ či „libě chodíce“. Město bývalo sídlem pánů Hronoviců znaku ostrve, kteří si později říkali Zajícové z Valdeku, po případě z Hazmburka.

Zbyněk z Hazmburka byl dobrým rytířem, zato však špatně proslul jako pražský arcibiskup. Kronikář o něm píše, „že roku 1410 dne 16. července z náboženské horlivosti mnoho českých kněh spáliti kázal (byly to spisy Husovy a jeho stoupců), čímž mnoho nepřátel si způsobil (...)“. Od roku 1558 patřily Libochovice rodu Lobkoviců, z nichž Jiří z Lobkovic tu prožil dny své největší slávy.

(...) Za všech tahů cizích vojsk do Čech, ať ze severu nebo ze západu, ať cestou na Prahu nebo za ústupu od Prahy, užilo město kratších i delších návštěv. Leželi tu Francouzi i Rusové, nejčastěji pak vojska pruská, jejichž královský velitel Bedřich v létě roku 1744 měl svůj stan mezi Žabovřeskami a Chotěšovem.

Zdroj: Kopta Josef, *Kratochvilné děje z naší vlasti*. Praha: Melantrich, 1978, s. 48 a 49. (Vydali Pavel Kopta a Petr Kopta.)

b) České středohoří, domov

75. Hazmburk u Libochovic, 1952. 26 × 110 cm. Lavírované barevné tuše

Zdroj: Berka Čestmír. *Emil Filla. Krajina Českého středohoří*. Praha: SNKLU, 1964, s. 101.

- *Co obraz znázorňuje? Kdo je jeho autorem?*

Jedná se o krajinu Českého středohoří, konkrétně o pohled na čedičový vrch, na kterém se nachází zřícenina středověkého hradu Hazmburk. Autorem je malíř – též legionář – Emil Filla. O Emilu Fillovi je možné se více dočíst například ve výukových materiálech projektu „Výtvarníci v československých legiích“; pro inspiraci uvádíme odkaz na Fillův životopis:

<http://csbh.cz/sites/default/files/Emil%20Filla%20medailonek%20ucitele.pdf>

1. Práce s ukázkami

Dobrodružná trilogie Modrý námořník obsahuje tři příběhy: Marnotratná pouť (1936), Zlatá sopka (1937) a Věčný pramen (1937). První díl se odehrává po roce 1905 a pojednává o dobrodružné plavbě Jaroslava Bogara, mladého českého kadeta na křižníku Tegetthof. Ve druhé knize se setkáváme s ruským inženýrem Borisem Katajevem, který prchá do Číny a později žije ve Vladivostoku dvojitým životem. Poslední část je příběhem mongolského lámy Goi-či, který uzavírá opět Jaroslav Bogar svým návratem domů, do Českého středohoří, které bylo i domovem Josefa Kopty. V tomto díle zúročil Josef Kopta své zkušenosti a zážitky z období působení v československých legiích.

Dokument 1

V Koptově díle najdeme daleký, širý svět, ale je v něm i rodný kraj s romantickou hradbou Středohoří, s dramatickými protiklady výšek a údolí, „krajina milostnosti a vzdoru“, jak ji v posledních letech života maloval a nazval Emil Filla. A právě tato krajina rozeznívá v Koptovi nejcitlivější struny lásky a příchylnosti k člověku.

Zdroj: Šanda Jaroslav. Doslov: Kopta Josef. In: Kopta Josef. *Modrý námořník*. Vydání 2. Praha: Československý spisovatel, 1971, s. 409 a 410.

- *O čem psal Josef Kopta? Pracuj s ukázkou a medailonkem autora.*
- *Na základě těchto informací pojmenuj konkrétně, co je v ukázce myšleno dalekým, širým světem a co rodným krajem.*

Josef Kopta psal o svém rodném kraji – Českém středohoří – ke kterému měl hluboký vztah. Dále se v jeho díle objevují daleké země, jako Rusko a Dálný východ, kde Kopta pobýval během svého působení v čs. legiích; po skončení války navštívil i Japonsko.

Dokument 2

Sjezdili jsme již skoro celé Čechy a otec stále ještě věří, že jednoho dne najdeme tu vysněnou krajinu. Našel ji u Středohoří, kde si zakoupil menší statek, a byl nadmíru spokojen. (...) Vesnice Novosady ležela v utěšené rovině, která byla na východě a na severu přerušena modrým Středohořím, Starý hrad

Štajnburk byl předsunut až k Novosadům a na východě měl protějšek v mytickém Řípu, jehož osamocenosť působila trochu melancholicky. Řeka, která protékala touto krajinou, byla vzdálena od vesnice asi deset minut a cesta k ní vedla oněmi proslulými štěpnicemi, které zásobovaly ovocem zejména Drážďany a Lipsko (...).

Zdroj: Kopta Josef. *Modrý námořník*. Vydání 2. Praha: Československý spisovatel, 1971, s. 9.

- *Co hledal otec Jaroslava Bogara? Hledal dlouho?*
- *Jak bys popsal vlastními slovy krajinu představenou v ukázce?*
- *Vysvětli výraz „štěpnice“, použij výkladový slovník.*

Jaroslavův otec hledal svoji vysněnou krajinu, jakýsi ráj na zemi. Našel ji v podobě Českého středohoří. Předpokládáme, že hledal dlouho, což popisuje slovo „sjezdili jsme“ – jezdili po Čechách sem tam.

Štěpnice je ovocný sad, v němž rostou takzvané štěpy. Štěp je ovocný strom vypěstovaný štěpováním (roubování nebo očkování stromů).

Zdroj: Filipec Josef a kol. autorů. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Vydání 2. opravené a doplněné. Praha: Academia 1994, s. 438 a 439. Heslo „štěp“.

2. Práce s medailonkem Josefa Kopty a s mapou

- *Znovu si přečti medailonek Josefa Kopty, zaměř se na místa, která jsou spojena s jeho mládím.*
- *Potom najdi České středohoří na mapě České republiky. V kterých krajích se rozkládá?*
- *Najdi následující dominanty tohoto regionu, o nichž je zmínka v životopise, ale i v knihách Josefa Kopty:*

<i>Milešovka</i>	<i>Mělník</i>
<i>Říp</i>	<i>Labe</i>
<i>Hazmburk</i>	<i>Ohře</i>
<i>Litoměřice</i>	

- *Vyjmenuj kraje České republiky a jejich krajská města.*

Žáci by se měli nejprve seznámit se životem Josefa Kopty, přečíst si, kde se narodil, kde prožil první léta svého života. Důležitá je práce s mapou. Možná bude některý z žáků i bez ní schopen určit polohu Českého středohoří. Postupně hledají vrchy Milešovku a Říp, zříceninu hradu Hazmburk. Dále města Litoměřice a Mělník, a konečně řeky Labe a Ohře. Z textů vyplývá, že se jedná o velice malebnou krajinu.

Nabízejí se i doplňující otázky: Co se nachází na Milešovce? – Meteorologická stanice; nebo Co můžeme vidět v Mělníku? – Soutok Vltavy a Labe apod. Možnosti jsou neomezené, každý učitel určitě vymyslí další otázky a okruhy, které by mohl využít pro zpestření výuky.

Učitel upozorní žáky na skutečnost, že hora Říp se nachází v Ústeckém kraji. Žáci mohou informaci ověřit s pomocí mapy.

Úkol o krajích ČR můžeme pojmut formou soutěže mezi dvěma skupinami žáků.

Na mapě ČR žáci ukazují (alespoň přibližně) polohu krajů (celkem 14) a jejich krajská města.

3. Říp pod drobnohledem

Zdroj: Wikimedia Commons, http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hora_Rip_01.jpg. [5. 12. 2014]. Upraveno.

Práce s internetem:

- *Jak se nazývá hornina Řípu?*

Říp je vulkanického původu. Tvoří ho převážně čedič – vyvřelá hornina, která vznikla sopečnou činností.

- *S vrchem Říp je spojována pověst o příchodu Čechů. Víš, který autor ji literárně zpracoval a jak se pověst jmenuje?*

Verzi pověsti O praotci Čechovi, jejímž autorem je Alois Jirásek, bude asi znát většina žáků. Učitel může – dle vlastního uvážení – pověst přečíst spolu s žáky v rámci vyučování. V dalších hodinách lze téma prohloubit formou četby dalších pověstí, např.: *Dívčí válka*, *O Libuši*, *O Krokovi a jeho dcerách*, *O Přemyslovi*, *Libušina proroctví*

- *Na turistické chatě na vrchu Říp můžeme najít tento nápis: „Co Mohamedu Mekka, to Čechu Říp“. Pokus se ho vysvětlit.*

Mekka je rodištěm proroka islámu Mohameda a poutním místem muslimů. Nevěřícím je vstup do města zakázán.

Nápis má vyjadřovat důležitost místa pro český národ. Stejně jako muslimové putují do Mekky, měl by prý každý Čech alespoň jednou v životě vystoupit na Říp.

Můžete se žáků zeptat, zda už na Řípu byli, žáci mohou provést podobné „dotazování“ doma u rodičů.

Na Říp přišli podle pověsti naši prapředci, na tomto místě se konaly různé tábory lidu, Říp je jedním z poutních míst v České republice.

- *Z vrchu Říp pochází základní kámen této stavby. V kterém roce byl z hory vylomen? Jak se tato budova jmenuje? Existoval jen jeden základní kámen? Pokud ne, odkud pocházely ty další?*

Zdroj: Wikimedia Commons, http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Praha_Narodni_divadlo.jpg. [5. 12. 2014]. Upraveno.

Vzhledem k povaze úkolu není v pracovních listech u fotografie uveden zdroj.

Žáci nejprve pojmenují budovu – Národní divadlo v Praze. Doporučujeme pokračovat vysvětlením vzniku a stavby Národního divadla, kterému se říká i Zlatá kaplička.

Kámen byl vyzdvižen v roce 1868 a nebyl to jediný základní kámen. Další kameny přišly do Prahy mj. z těchto míst: Radhošť, Louňovice, Žižkov, Blaník, Domažlice, Vyšehrad, Svatobor.

Raritou je kámen, který poslali o rok později krajané z amerického Chicaga. Ve městě žila silná krajaňská komunita a ve 30. letech 20. století tam byl starostou český rodák Karel Čermák. Na jeho

počest byla v Chicagu pojmenována ulice Cermak Road, v jejíž blízkosti se nachází česká škola T. G. Masaryk School.

II. Mateřský jazyk. Brána jazyků dokořán

Upozornění:

Na konci pracovních listů naleznete ukázkou – rozhlasový rozhovor s Josefem Koptou z roku 1937. Spisovatel vypráví mj. o vzniku románové trilogie *Třetí rota*, o svých zkušenostech z československých legií i o lidech, s nimiž se setkal.

Zřejmě nejvýznamnějším a nejznámějším dílem Josefa Kopty je trilogie Třetí rota. Kopta ji napsal po návratu do vlasti, první část Třetí rota vyšla v roce 1924, druhá Třetí rota na magistrále v roce 1927 a konečně Třetí rota doma v roce 1934.

Trilogie je typickým dílem takzvané legionářské literatury. Josef Kopta popisuje osudy jednotlivých legionářů v Rusku, líčí jejich každodenní život i účast v bojích, připomíná roli legií při budování samostatného československého státu a popisuje návrat legionářů do vlasti.

Autor začal na prvním dílu pracovat v říjnu 1923 na základě svých vzpomínek, protože neměl žádné poznámky ani deníky.

Jedním z vojáků-legionářů je Alan Rosenkranc. První ukáзка popisuje jeho příchod k rotě. Druhá představuje jednu ze situací v životě legionářů.

Dokument 1

„Ty jsi Čech?“ zeptal se Rosenkrance. „Jsem zcela česky vychován, bratře poručíku. V Praze. Otec je žid, matka Američanka. (...)

(...) Kulturně jsem byl vychován více po česku. Až do šestnácti let jsem se pohyboval výhradně mezi pražskými Němci (...). Byl jsem něco jako ono pražské (...) češtví a ještě s příměskem světoobčanství, které jsem zdědil po matce a několika zájezdy do Anglie a Ameriky ještě posílil.“ (...)

Zdroj: Kopta Josef. *Třetí rota*. 18. vydání. Praha: ČIN, 1938, s. 137 a 140.

- *Na základě informací v textu popiš Rosenkrancův původ a kulturní vlivy, které na něj v dětství a dospívání působily.*
- *Kolik jazyků asi Alan Rosenkranc ovládal?*
- *Jak bys na otázku „Ty jsi Čech?“ odpověděl ty?*
- *Jak bys vysvětlil tvrzení: Kolik jazyků umíš, tolikrát jsi člověkem?*

Rosenkranc je typicky židovské jméno. Alanův otec je německý žid, matka Američanka, žijí v českém prostředí – v Praze. Lze tedy předpokládat, že mladý muž hovořil německy, česky, anglicky a jidiš (jazyk židovského obyvatelstva zejména ve východní Evropě, jedná se o němčinu s hebrejskými a slovanskými prvky).

Na předposlední otázku budou žáci zřejmě odpovídat různě – podle toho, kde žijí a z jaké rodiny pocházejí.

Každý jazyk, který člověk ovládá, mu dává možnost poznat danou zemi, kulturu, mentalitu lidí, přiblížit se jim a sžít se s nimi.

Dokument 2

Jeřábek poslal Mizinu do města, aby obstaral rakev. Řekl mu: „objednáš rakev, ale Rusům musíš říci, že mají udělat hrob.“ Mizina tomu ovšem rozuměl jinak. Nevěděl, že se rusky řekne rakev grob, a tak se domníval, že má objednat zvlášť rakev a zvlášť hrob.

Zdroj: Kopta Josef. *Třetí rota*. 18. vydání. Praha: ČIN, 1938, s. 168.

- *Které dva jazyky se objevují v ukázce? Jaký vztah obou jazyků lze z textu vyčíst?*
- *Slovanské jazyky se dělí na západoslovanské, východoslovanské a jihoslovanské. Najdi o nich informace a zapiš jednotlivé slovanské jazyky do tabulky.*
- *Znáš ve svém okolí někoho, kdo mluví jiným slovanským jazykem než češtinou? Rozumíš mu?*

Stačí, když žáci v každé skupině uvedou nejdůležitější jazyky.

Západoslovanské jazyky	Východoslovanské jazyky	Jihoslovanské jazyky
<ul style="list-style-type: none"> • Čeština • Polština • Slovenština • Lužická srbština (dolnolužická a hornolužická) 	<ul style="list-style-type: none"> • Ruština • Ukrajinština • Běloruština 	<ul style="list-style-type: none"> • Slovinština • Srbština • Chorvatština • Bulharština • Černohorština • Makedonština

Žáci, kteří už měli kontakt s mluvčími jiných slovanských jazyků, asi řeknou, že trochu rozuměli, často jen jednotlivá slova. Slovanské jazyky mají mnoho společných rysů, ale každý z nich je jedinečný a mnohdy může dojít k záměně slov, která sice stejně znějí, ale mají různé významy.

Může docházet i k úsměvným situacím (stejně jako v naší ukázce): např. polské slovo *sklep* není náš *sklep* na uchovávání brambor, ale *obchod*. Zachod neoznačuje *toaletu*, ale světovou stranu *západ*, apod.

III. Válka, bitva u Zborova, legie, vznik Československa

Josef Kopta narukoval do rakousko-uherské armády 28. října 1914. Přesně o čtyři roky později došlo k jedné z nejvýznamnějších událostí v dějinách českého národa – ke vzniku samostatného Československa.

Během války byl Josef Kopta v roce 1915 zajat, roku 1917 vstoupil do československých legií. S těmi absolvoval i takzvanou „sibiřskou anabázi“. Domů se vrátil v roce 1920. Během svého působení v československých legiích se Kopta zúčastnil i bitvy u Zborova, která se udála 2. července 1917.

V této fázi navrhujeme připomenout si se žáky průběh a význam bitvy u Zborova. K tomu lze použít například výukové materiály projektu „Výtvarníci v československých legiích“; pro inspiraci uvádíme odkaz na úvodní text o historii československých legií:

<http://www.csbh.cz/sites/default/files/Csl%20legie%2019414%20-201920%20historicky%20uvod.pdf>

[11. 12. 2014] nebo pracovní a metodický list o Františku Parolkovi, úroveň C, kapitola II:

<http://csbh.cz/sites/default/files/Frantisek%20Parolek%20metodika%20PL%20uroven%20C.pdf> [11. 12. 2014].

Pak přečteme báseň. Záleží na učiteli, jakou metodu práce zvolí. Ještě před tím, než žáci začnou pracovat s vlastním textem, mohou vyjádřit své pocity, jak na ně báseň působí.

Poznámka: pro žáky je báseň krácena, v metodickém listu ji pro učitele uvádíme celou.

Dokument 1: Stráž před Zborovem

*Z hlubiny zákopů křivolakých
vyplovám tíše
jak hvězda
z oblaků.*

*Přede mnou
modravou tmou
nepřítel blouznivé oblouky píše,
za mnou jak dítě pokojně dýše
brigáda vojáků.*

*Tišina. Kovový klid.
Myšlenka žhavá jak víno
protéká tělem...*

*Zítra, až polnice zazní,
půjdeme mřít
za tebe, domovino,
s veselým čelem!*

*Rozkošný, závratný rej!/
Spiklenců urputná tvář,
až uslyšíš opojné tralá!,
kdo pozná tě?*

*Myšlenky silné se rodí,
Opájejí...
Země semene zmaří,
by novému život dala
bohatě.*

*Tišina. Kovový klid.
Vše je tak jasné a prosté,
jak východu jihnoucí světla za námi...*

*Z dějinných hlubin jsme vzešli
staleté bolesti mstít,
a všecky nás zkoste!*

*Vstaneme noví a věční,
budeme jiskřivě kvést*

*jak nesmírná oblaka hvězd
nad dějinami.*

Zdroj: Kopta Josef. Stráž před Zborovem. In: *Československý legionář*. Praha: František Maisner, 29. 6. 1923, ročník V., číslo 26, s. 1.

- *V jaké části dne se odehrává děj básně?*
- *Kdo je hrdina básně, kde se nachází a jaký má úkol?*
- *Co v té době dělají ostatní vojáci?*
- *Za co a proti komu bojovali vojáci v básni a kdo to byl? K odpovědi můžeš použít i internet.*
- *Co má asi autor na mysli, když uvádí „staleté bolesti“, které mají být pomstěny?*
- *Jaké je podle tebe vojáckovo rozpoložení, jaké má pocity? Najdi výrazy, které ilustrují tvůj názor.*

Děj básně se odehrává v noci. Zavádí nás do zákopů, kde vojáci čekají na začátek bitvy.

Mluvčím básně je voják na stráži, který hlídá ležení před nepřítelem. Ostatní vojáci v té době spí.

Při odpovědi na otázku: „Proti komu bojovali“ mohou žáci použít informace z úvodní debaty o bitvě u Zborova, nebo si odpověď vyhledat na internetu. V básni se mluví o československých legionářích, kteří bojovali proti vojskům rakousko-uherské armády za nezávislost a za vznik samostatného Československa.

„Staletými bolestmi“ nazývá autor období, kdy české země byly součástí území ovládaného Habsburky (Habsburkové nastoupili na český trůn v r. 1526, bitva na Bílé hoře 1620, rozpad habsburského soustátí 1918).

Pokud má voják strach, dobře ho skrývá. Je plný odhodlání a myšlenky na odplatu. Je mu zřejmě jasné, že bitva si vyžádá i mrtvé, ale říká „půjdem mřít za tebe, domovino, s veselým čelem“. Voják věří ve vítězství, v nový, lepší život.

Dokument 2: Třetí rota, úvod do vyprávění

Nemohu vám říci, na které trati ta vesnice ležela, poněvadž tudy železnice nevedla. Nemohu vám také říci, jak se jmenovala, poněvadž takových vesnic bylo mnoho a o všech by se mohlo vyprávět totéž. (...) ukrajinská vesnice! Jedna jako druhá. A v té i v té, tam i tam, žili a přebývali ti, o nichž začínám s velikou láskou vyprávět (...).

Máme počátek roku sedmnáctého. Konec ledna.

Zdroj: Kopta Josef. *Třetí rota*. 18. vydání. Praha: ČIN, 1938, s. 11.

- *Kde začíná vyprávění příběhů *Třetí rot*y? Dozvíme se z textu konkrétní místní názvy?*
- *Kdy se příběh odehrává – urči rok, měsíc a roční období.*

- Co se v daném roce událo v životě Josefa Kopty?

Vyprávění začíná někde na Ukrajině, ve vesnici, jejíž jméno si vypravěč nezapamatoval. Byla to vesnice jako každá jiná.

Ukázka nás zavede do zimních měsíců roku 1917.

Josef Kopta vstoupil v roce 1917 do československých legií a zúčastnil se s nimi bitvy u Zborova. Kromě toho byl i svědkem života v Rusku v období revoluce, k níž došlo ve stejném roce.

Dokument 3: Třetí rota

Češi tu musí být každou chvíli. (...) To uvidíte vojáky! (...) Slavní hoši to jsou. Naše krev, ale jaksí rychlejší než naše, ohnivější. Bijí se společně s námi, chtějí svrhnout svého cara, který je Němec a Slovany by nejraději všechny uškrtil. Chtěl, aby stříleli do nás, ale oni přešli s puškami k nám! (...) Dej sem pušku, bratře, s tebou půjdu bok po boku německého cara porazit a pro Slovany svobodu vybojovat!

Zdroj: Kopta Josef. *Třetí rota*. 18. vydání. Praha: ČIN, 1938, s. 13.

- Kdo a o kom v ukázce mluví?
- Co vysvětluje věta: „Chtěl, aby stříleli do nás“?

V ukázce vystupuje Rus nebo Ukrajinec. Může se jednat o obyvatele vesnice nebo o vojáka. Mluví o českých vojácích, kteří mají přijít. Reaguje nadšeně a líčí příchozí v superlativech. Češi jsou prý rychlejší než oni sami, ohnivější. Jsou to také Slované a jsou stateční a rozhodnutí svrhnout svého vládce. Měli bojovat proti Rusům na straně Rakouska-Uherska na rozkaz svého panovníka, ale přeběhli na druhou stranu a stali se spojenci Ruska. Češi jsou odhodlaní vzepřít se, mají bojovného ducha.

Dokument 4

Ze všech legií československých (...), žila ruská legie nejsamostatněji. Byla také svému domovu nejvzdálenější, hlavně pak v posledním údobí svého sibiřského dramatu. A její pobyt v ruské zemi potrvál až do léta roku dvacátého, kdy se vracela po několika mořích do vlasti (...). Mnohému z těch, kteří se po návratu do vlasti jali vyprávět s perem v ruce, vtiskla toto pero do ruky síla jedinečných vzpomínek z rakouské i z legionářské vojny (...).

Zdroj: Kopta Josef. *Legie a literatura*. Článek strojepis s rukopisnými poznámkami, 10 listů. Dostupnost: Fond Josef Kopta, LA PNP Praha, č. př. 46/79.

- Najdi v textu, jak Kopta popisuje čs. legie v Rusku.
- Proč byly čs. legie nejvzdálenější – najdi na mapě světa Sibiř.
- Proč autor mluví o „sibiřském dramatu“?
- Jak dlouho zůstaly legie v Rusku, kudy se mohly vracet? Pracuj s mapou.

- *Co dělali mnozí vojáci po návratu?*

Čs. legie v Rusku byly nejsamostatnější, svému domovu nejbližší. Jednalo se o velkou, samostatnou československou jednotku. Ta byla velice důležitá v zahraničním odboji, podle T. G. Masaryka dokázala svou bojeschopnost a znamenala počátek vlastní československé armády.

Josef Kopta nazývá svoji cestu Sibiří dramatem. Můžeme si představit, co vojáci během této cesty prožili – hlad, smrt kamarádů, bolest, ukrutnou zimu. Nevěděli, zda se vrátí domů.

Jeich pobyt v Rusku trval až do roku 1920, kdy se vojáci vraceli do vlasti.

Mnozí z nich začali po návratu domů psát, zapisovali své prožitky a vzpomínky, a to nejrůznějšími způsoby.

Důvody, které k tomu vojáky vedly, mohly být následující. Důležitou roli při touze psát hrála síla vzpomínek na prožité momenty, potřeba ulevit duši. Někteří objevili svůj literární talent, jiní chtěli bez velkých uměleckých ambic zachytit své zážitky pro sebe i své potomky.

Dokument 5: Hymna

Obecenstvo zůstávalo státi a vyčkávalo české hymny (...). Hoši ji zazpívali až nadmíru tesklivě. Strnad by byl raději přišel s Marsellaisou, touto veselou a jasnou výzvou k útoku, podle níž by měla být složena a napsána nová hymna československá. Hymna bojovníků, hymna revoluce. (...) plačtivá a melancholická Kde domov můj? byla (...) historickým dokumentem, vzpomínkou a (...) živým pojítkem mezi nimi a domovem.

Zdroj: Kopta Josef. *Třetí rota*. 18. vydání. Praha: ČIN, 1938, s. 208.

- *Kdy se situace odehrává? Pokus se ji časově zařadit.*
- *Jak se jmenuje česká hymna a jak ji autor ukázky popisuje? Najdi v textu.*
- *Hymna byla pojítkem mezi vojáky a domovem. Jak bys vysvětlil tuto informaci?*

Situace se odehrává pravděpodobně před vznikem Československa: v ukázce se mluví o napsání nové hymny československé a o tom, že *Kde domov můj* je „historickým dokumentem“, tedy minulostí.

Česká hymna *Kde domov můj* je v textu popisována slovy *plačtivá* a *melancholická*. Zpívali ji legionáři, a to „nadmíru tesklivě“.

Kde domov můj – původně píseň slepého houslisty Mareše z *Fidlovačky* autorů Josefa Škroupa a J. K. Tyla – je českou hymnou. V období existence Československa, 1918–1992, měla hymna ještě druhou část, slovenskou *Nad Tatrou sa blýska*, ale po rozdělení společného státu tato část opět zmizela.

Hymna je symbolem státu, může vyvolat stesk po domově. Navíc je česká hymna pomalá a tklivá píseň, velmi dojemná a její text popisuje krásy české země. Z ukázky z díla Josefa Kopty víme, že vojákům, kteří pobývali v Rusku, tedy daleko od domova, připomínal text hymny rodnou vlast.

Dokument 6: Čas loučení a návratu

Jak to bolí, nevýslovně bolí: my odjíždíme a osiří ty hroby, v jejichž klínu vyhaslé oči spí, nemohou se na nás naposled podívat, nemohou se na nás usmát, nemůže se ruka zvednout k poslednímu pozdravu na rozloučenou a jen ta jemná píseň větru, vzlétnuvšího náhle nad truchlým hřbitovem, šeptá nám v cestu: Jedte, jedte, bude vás ještě doma zapotřebí.

Zdroj: Kopta Josef. Dokumentace čs. legie v Rusku. In: *Československý denník*¹. Kyjev: Československá národní rada, 11. 5. 1920. Dostupnost: Fond Josef Kopta, Literární archiv Památníku národního písemnictví Praha.

- *Kdo jsou odjíždějící a s kým se loučí? Co při tom prožívají?*
- *Co a kde čeká na vojáky?*

Vojáci se loučí se svými padlými kamarády. Jejich vztah byl často velice intenzivní, protože spolu prožívali dobré i zlé.

Vojáci, kteří se vrátili z války, si museli zvykat na každodenní život. Čekali na ně jejich blízcí. Bylo jich zapotřebí doma v rodinách, v práci, ve společnosti. Kromě toho se měli společně podílet na rozvoji samostatného státu.

Práce se zvukovou nahrávkou

- *Poslechni si rozhovor s Josefem Koptou z roku 1937:*
<http://rebel.radio.cz/mp3/podcast/cz/zarchivu/070617-josef-kopta-o-svych-knihach.mp3>. [5. 12. 2014].

Část 1:04–1:41

- *Tato část obsahuje informace ke vzniku Třetí rot. Jaký materiál měl Josef Kopta k dispozici, když začal psát první díl trilogie?*

Část 2:23–3:26

- *Co pro Josefa Koptu znamenalo působení v čs. legiích?*
- *S jakými lidmi se v legiích setkal?*

Část 3:27–4:15

- *Co říká Kopta o Češích v Rakousku-Uhersku? Co říká o legiích?*
- *Vymysli další otázky, které bys Josefu Koptovi položil ty.*

¹ Slovo denník je zde psáno se zdvojenou souhláskou -nn-. Dříve se tak psala podstatná jména odvozená od přídavných jmen. V současné češtině se slovo deník píše s jedním -n-. Místo vydání se měnilo dle postupu legií na východ.

Na ukázce – záznamu části rozhovoru s Josefem Koptou – jsou zajímavé nejen informace o knihách a práci Josefa Kopty, ale i spisovatelův hlas, jazyk a v neposlední řadě i zvuková kvalita nahrávky, která dokládá její „pokročilý věk“.

Dále se můžeme společně zamyslet nad tím, jestli je čeština z roku 1937 identická s tou dnešní. Po poslechu záznamu pak žáci vyjmenují rozdíly, které postřehli.

Teprve potom přistoupíme k práci s informacemi z rozhovoru.

V první části ukázky popisuje Josef Kopta, jak vznikala *Třetí rota*. Neměl žádné poznámky, jeho jediným deníkem byl prožitek. Po návratu z války nejprve vše prožité vyprávěl a teprve potom začal psát.

V druhé části ukázky se dozvíme, že čs. legie představovaly pro Josefa Koptu největší zážitek, který ho ovlivnil v profesi i v soukromí. V legiích se seznámil s mnoha Čechy, Moravany a Slováky. Byli to lidé nejrůznějších charakterů, povolání a společenských vrstev.

Třetí část je věnována problematice lži a pravdy. Kopta vidí život lidí v Rakousku-Uhersku jako život ve lži, s dvojitou tváří. Cesta do legií pro něj znamená cestu ze lži k pravdě.

IV. Shrnutí

Doplňovačka

Josef Kopta se narodil v **Libochovicích**.

V jeho díle se často setkáváme s rodným krajem, který se nazývá **České středohoří**.

Kopta vstoupil do čs. legií v roce **1917**. Ve stejném roce se odehrála i významná bitva u **Zborova**.

Románová trilogie ze života legionářů se jmenuje ***Třetí rota (Třetí rota, Třetí rota na magistrále, Třetí rota doma)***.

Čeština patří mezi **(západo)slovanské** jazyky.

S československými legiemi se Josef Kopta dostal daleko od domova, až do **Ruska** a na **Dálný východ**.

JOSEF KOPTA

////////////////////////////////////
© Spolek ČŠBH. Licence CC BY-NC-ND <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/> Projekt byl podpořen Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy v rámci dotačního Programu na podporu činnosti nestátních neziskových organizací působících v oblasti předškolního, základního a středního vzdělávání v roce 2014.